CULTURA I COMUNICACIÓ | | Actualitzat el 24/02/2020 a les 10:25

Republicanisme vs. nacionalisme?

Sempre hi haurà diverses raons per treballar per la República, i no s'han d'amagar les unes a les altres | Tampoc no es tracta de defensar un 'melting pot' d'identitats múltiples com si partíssim de zero

Manifestació «Sí a la república i al govern legítim» el 2018. | Adrià Costa.

D'un temps ençà, al fil de l'anomenat "eixamplament de la base", però també del "mandat democràtic", **sembla perfilar-se una (nova?) oposició creixent entre els independentistes, la que distingeix entre "republicanisme" i "nacionalisme"**. A vegades és implícita. D'altres força explícita, com en el llibre d'Enric Marín i Joan Manuel Tresserras, *Obertura republicana* (Pòrtic, 2019), on s'afirma, per exemple, que cal "reivindicar la independència i la República des de postulats explícitament no nacionalistes" (355), i es proposa pensar la "nova Catalunya, la Catalunya de després del nacionalisme, la Catalunya post-nacionalista" (378).

Aquesta dicotomia va planar sobre la primera xerrada de la Jornada entre J.M. Tresserras i Agustí Alcoberro quan el primer defensava una nació-projecte de perfils difosos ("les identitats canvien d'un dia per l'altre") enfront d'una nació més consolidada, reflectida en la perspectiva de l'historiador. La insistència a oposar aquestes dues visions -el que no atribueixo en cap cas a als abans mencionats- em sembla inadequada teòricament parlant, interessada políticament i **un gran error per a l'estratègia dels qui volem aconseguir una República catalana**. Anem a pams.

1. Quan els nacionalistes són republicans

A aquestes alçades de la pel·lícula **no crec que hi hagi gairebé ningú a Catalunya que pensi que la nació catalana és una entitat fixa, aturada en el temps**, i que no té res a veure amb el que volem que sigui tots els que ens considerem de nacionalitat catalana. És a dir, la idea d'un

projecte nacional com a horitzó de futur i fruit de les decisions del present no és patrimoni en absolut dels "no nacionalistes" o "post-nacionalistes".

En aquest punt no es pot fonamentar cap distinció. D'entrada, la contraposició recorda més aviat a d'altres dicotomies del passat, fruit del màrqueting polític i més o menys elaborades intel·lectualment, que distingien entre catalanistes i nacionalistes o, fins i tot, independentistes i nacionalistes, on **"nacionalista" acostuma a ser un mot llefiscós i negatiu per assenyalar els altres, especialment si aquests votaven a Convergència**, o actualment als seus hereus. Curiosament, la ressonància maleïda del mot "nacionalisme" que Ebre enllà identifica només als perifèrics (els espanyols no són nacionalistes), aquí torna a funcionar com a *alter ego* per marcar una oposició entre independentista bo, modern, cívic, cosmopolita, encarnat avui sota l'etiqueta de "republicà" i independentista tronat, ètnic, comarcal, a qui se li pot penjar la llufa de "nacionalista".

Aquestes etiquetes poden servir potser en el màrqueting polític de poca volada, per sistematitzar els típics retrets entre famílies polítiques, però no crec que ens serveixin per avançar, per diverses raons, començant perquè són totalment inexactes, no es fonamenten en fets.

Des de l'anomenat republicanisme es diu que **"no hi ha una forma canònica de ser català"** (Tresserras *dixit*) i, per tant, no hi ha contorns clars per definir la nació. Sembla que el seu reconeixement se'ns escapi com la sorra entre les mans. Tanmateix, el mateix Tresserras admetia en la seva brillant intervenció del fracàs de l'independentisme per fer un projecte més majoritari, tot parlant dels límits de la "feina d'evangelització", de "posar la paradeta" per convèncer. Tot plegat, exposava Tresserras, està abocat al fracàs "si no vivim amb ells". **Però qui són "ells"?**

Jornada intensiva de paradetes informatives a Santa Coloma de Gramenet el 2013. Foto: ANC Horta-Guinardó

Potser aquest terme sigui el veritablement boirós, el que implica una major varietat en la contraposició. Ens estem referint a tots aquells que no són membres d'una determinada comunitat, ciutadans que no comparteixen amb "els de la paradeta" una mateixa tradició, emmarcament cultural, llengua... Necessiteu més per reconèixer una comunitat nacional? No, "els de la paradeta" no esgoten tots els membres d'aquesta comunitat que va més enllà dels que defensen la República. Però, pràcticament tots "els de la paradeta" -segons ens mostren les enquestes amb prou claredat- coincideixen a sentir-se part de la mateixa nació, la catalana. **En d'altres paraules, en la lluita per la República els més actius han estat els catalans que es consideren de nacionalitat catalana**. Una comunitat nacional, la catalana, que no abasta a tots els actuals habitants del seu territori tradicional.

I aquí és on comença a ser necessari recordar o explicitar algunes distincions que, o bé són ignorades, o bé fa por pronunciar perquè trenquen amb el discurs dominant de la correcció política, especialment de l'esquerra. I tanmateix són cabdals per entendre el que passa a Catalunya.

En primer lloc, una cosa són els ciutadans de Catalunya i una altra els connacionals catalans. A Catalunya no tothom és de nacionalitat catalana entesa no com un carnet d'identitat inexistent, sinó com a una identificació nacional. És a dir, una cosa és la ciutadania que atorga un estat i un lloc de residència i un altre una nacionalitat entesa com adscripció subjectiva a un grup nacional.

Igual que a Espanya no tots els ciutadans espanyols som de nacionalitat espanyola (més enllà del que digui el DNI), a Catalunya no tots els ciutadans catalans, aquells que voten a les eleccions al Parlament català, són de nacionalitat catalana.

Tot i que els estats-nació s'entestin en promoure el contrari, ciutadania i nacionalitat no són el mateix. Tampoc nació i estat (ho sabem prou bé a Catalunya, de la mateixa manera que ho ignora una part significativa de la humanitat amb l'ajuda inestimable de la més gran organització d'estats del món que confon amb nacions, l'ONU). Tampoc nació i territori són el mateix.

Val la pena fer distincions. Per cert, que sobre aquestes es fonamenta la no sempre entesa -tampoc- diferència entre dret a l'autodeterminació i dret a decidir. El primer és propi de les nacions i es fonamenta en el principi nacional. El segon hauria de ser aplicable a qualsevol comunitat política (no necessàriament nacional) que no vulgui seguir formant part d'un dels estats actualment existents i, per tant, es plantegi la seva independència sense que això hagi d'implicar guerres o moviments terroristes. És a dir, a través de mecanismes estrictament democràtics, el que requereix d'una concepció de la democràcia multinivell una mica més evolucionada que la que permet minories permanents sense despentinar-se. A Catalunya, tots dos poden ser reclamats, però impliquen concepcions diferents, i principis de legitimació diferents. Fins i tot, estratègies polítiques diferents, però aquest és un altre tema.

Deia que cal tenir clares algunes distincions, però també, en sentit contrari, superar-ne d'altres que tornen a emboirar la vista i poden generar "monstres" (com la distinció republicà-nacionalista per diferenciar entre independentistes). Per exemple, **la contraposició entre nacionalisme i patriotisme**, més enllà de la simple constatació que la darrera és la forma de nacionalisme que es reconeix com a legítima pels estats sobirans.

Des de la sempiterna crítica implícita al nacionalisme, **George Orwell** ho expressava molt bé en les seves *Notes on Nationalism*:

"By 'patriotism' I mean devotion to a particular place and a particular way of life, which one believes to be the best in the world but has no wish to force upon other people. Patriotism is of its nature defensive, both militarily and culturally. Nationalism, on the other hand, is inseparable from the desire for power. The abiding purpose of every nationalist is to secure more power and more prestige, not for himself but for the nation or other unit in which he has chosen to sink his own individuality."

Just a la fusta. **Al patriotisme no li cal sinó defensar una forma de ser col·lectiva ja plenament desenvolupada perquè disposa d'un estat que li dona suport**. El nacionalisme, en canvi, sempre es vincula amb la lluita per obtenir més poder, el que és una necessitat evident en el cas del nacionalisme de nacions sense estat a la recerca constant d'un espai on defensar un *way of life* necessàriament col·lectiu. El desig de poder té per objecte aconseguir una eina, l'estat, on de cop aquest nacionalisme es transformaria en patriotisme.

2. El país dels catalans
És un fet que en la lluita per la República els més actius han estat els que es consideren de nacionalitat catalana. Dit amb altres paraules, són els nacionalistes catalans (els que reivindiquen una nació catalana) els que més fan per aconseguir la República catalana. Naturalment, no és suficient. Perquè **la República només s'obtindrà i es consolidarà si la majoria de ciutadans de Catalunya la reclama i la defensa**.

Per començar, la qüestió és que els nacionalistes catalans que lideren aquesta lluita no se la plantejarien si pensessin que en un nou estat podrien quedar, altra vegada, políticament minoritzats. La República ha de ser una eina per, en paraules d'un dels participants de la Jornada, en **Jaume Ciurana**, treure la nació catalana de "la intempèrie".

Això vol dir que aquesta ha de ser un estat-nació que busca identificar ciutadans amb nacionals? No, però com a mínim ha de servir als interessos del *way of life* català. I per a molts altres. Perquè els ciutadans catalans que avui no se senten membres de la nació catalana han de visualitzar els avantatges d'**una República que, en el seu cas, ofereix algun avantatge menys** (no la necessiten per promoure la seva nacionalitat).

I com ho fem? Generar complicitats mai és fàcil. Entre d'altres coses perquè la complicitat i la confiança són d'aquelles coses que hom no pot aconseguir directament, sinó com a resultat de fer altres coses. "Confia en mi" no té cap efecte sense una acció conjunta en la que ha sorgit la confiança i la complicitat. **Durant molt de temps, en aquest país, es va plantejar el procés constituent (després debat) com l'espai polític per fer-ho**. Certament, sense altres espais, la seva força mai podria ser definitiva. Però podria plantejar-se com una "palanca de canvi", un camí. Fins ara això ha estat impossible perquè aquest procés participatiu s'ha trobat amb tres menes d'enemics. Els partits polítics, forçats per les circumstàncies a incloure'l en els seus programes electorals, però que mai han vist amb simpaties un àmbit de participació política que se'ls podia escapar. La interpretació que n'ha fet l'actual presidència de la Generalitat com un debat fruit del

"mandat de l'1-O" entre independentistes per preparar una futura constitució catalana. Els "assemblearistes anti-polítics", entestats a oposar aquest procés a la política representativa i a plantejar-lo com "un mandat" (de nou) vinculant per a les institucions ("el poble parla i el Parlament obeeix").

En tot cas, està per veure si la idea està totalment cremada o pot renéixer com un fènix. Les seves virtuts em sembla que es mantenen. Especialment tenint en compte que la societat catalana expressa tot un seguit de consensos o, si més no, de posicions àmpliament majoritàries que depassen l'àmbit de la comunitat nacional. **Sí, els ciutadans de Catalunya, s'identifiquin o no amb la nació catalana, comparteixen prou coses que els distingeixen**. Si l'expressió "un sol poble" s'ha revelat inexacta parlant de comunitat nacional és possible que pugui tornar a tenir sentit per referir-nos als acords compartits per la ciutadania catalana.

Curiosament, **si aquest procés sortís bé podria considerar-se el pas preliminar del procés de *nation-building* inherent a tot estat**. I no em refereixo a un *nation-building* decimonònic, unificador, igualador i monocultural, sinó al procés automàtic i indefugible que s'esdevé quan en un estat s'han de prendre decisions que afecten la identitat col·lectiva dels seus ciutadans (p.e. escollir símbols, polítiques lingüístiques, de representació exterior, etc.). Els consensos fundadors poden anar molt més enllà de la defensa d'una nació catalana. I, sens dubte, obriran el pas per a la redefinició d'aquesta si compta amb un estat que la defensi.

3. Una república per a una nació, i més

La nació són uns valors... i una llengua. Hi podríem dubtar des d'un punt de vista normatiu, o teòric, però totes les dades ens mostren que **el principal indicador que, a tots els països del món, la gent utilitza per a considerar i, donat el cas, integrar, a algú dins de la nació és la llengua** (Stokes, 2017). Per sobre d'altres variables com haver nascut al país, compartir una religió o una ètnia, un color de la pell, fins i tot tenir uns mateixos valors tradicionals... Però també ho podem veure en sentit contrari. La llengua, qualsevol llengua, al menys en una expressió local (és a dir, no l'anglès, sinó l'anglès parlat a Anglaterra, o l'espanyol parlat a Mèxic) està carregada d'implícits, actituds, que revelen un camp de comprensions al que Orwell es referia com a *way of life*. Com, en una altra magnífica intervenció de la Jornada, va expressar **Simona ?krabec**: no són els monuments el que busca la gent quan s'enamora d'una cultura i una llengua, sinó els valors, les actituds, els tarannàs, les expressions de vida, el dia a dia.

Molts creiem que els valors de la nació catalana són especialment proclius a la defensa d'una república entesa com apoderament ciutadà enfront de poders arbitraris (el que va molt més enllà de no tenir rei). És la nostra història la que ens ha fet així. Des del pactisme medieval i la dispersió de poders polítics a les actituds liberals d'inspiració europea. Però aquests valors, naturalment, no ens en són exclusius. I són, juntament amb l'amor pel país, pel territori, el punt de trobada a engrandir entre els republicans de nació catalana i tota la resta.

El compromís amb el projecte republicà català, però, segurament serà divers i molt vinculat a aquesta identitat nacional. És lògic. Per què un republicà hauria d'optar per lluitar per la República catalana enlloc de fer-ho per la República espanyola si no se sent concernit en la defensa de la nació catalana? D'entrada, per consideracions pragmàtiques. Pels esbossos del projecte. Per la probabilitat de que sigui un èxit. Així, caldrà filar prim perquè el projecte sigui realment atractiu. No teòricament. Perquè en teoria una República espanyola i una catalana poden ser equivalents per aquests ciutadans catalans. Però **"l'atractiu" no es pot fer a costa de "desnacionalitzar" el projecte**, perdent de vista que el primer i principal impuls d'aquesta República es disposar d'un país on la nació catalana pugui viure amb la mateixa normalitat de moltes altres nacions.

Em sembla que això es pot fer, sent molt clars sobre aquest punt, i alhora defensant que cap ciutadà català del present no perdrà ni un dels seus actuals drets en la futura República. Ningú hauria de sortir perdent. **El *win-win* ha de ser una constant en cada passa que fem** per un

projecte que només serà possible si tots els republicans catalans van de la mà.

I no cal guanyar en el discurs, imposant un relat que segur que només és atractiu, gairebé per definició, amb un tarannà. Hi ha moltes formes d'entendre les coses que ens porten al mateix lloc. No és l'estètica, sinó l'ètica. No és la forma sinó el fons. Hi ha que sembla que gaudeixi més de triomfar amb el discurs que d'avançar. **Sempre hi haurà diverses raons per treballar per la República. I no s'han d'amagar les unes a les altres**. Però tampoc no es tracta de defensar un *melting pot* d'identitats múltiples com si partíssim de zero. No es tracta de crear una nova nació sinó d'aixoplugar-ne una que ja hi és, i veure com evoluciona. Que canviarà, com totes, al llarg del temps, que s'expressa de múltiples formes, però que té el català com el seu principal indicador. I la República que ho permeti serà un instrument per a promoure moltes altres coses que hauran de ser clarament atractives més enllà d'aquest objectiu.

En l'era de la globalització, defensar una nació és defensar una possibilitat, no una obligació. Un marc institucional que, en paraules de **Isaiah Berlin**, garanteixi una llibertat positiva, una llibertat de poder fer, i que no exclou altres maneres de fer que no la contradiguin frontalment. I si mai això havia estat important, ara sens dubte no ho pot ser-ho més quan vivim en l'era de la mobilitat i els intercanvis globals que tendeixen a la uniformitat de la mitjana aritmètica. **Una República catalana és el lloc del món on aixoplugar la nació catalana**. Un lloc alhora còmode i atractiu per tota mena de gent que no la posi en dubte. I que vulgui compartir amb ella la seva sort.

Participants a la Diada de l'Onze de Setembre de 2018, amb el lema 'Som República'. Foto: Adrià Costa

Bibliografia:
- Berlin, I. (1969). "Two concepts of liberty", *Four Essays On Liberty*. Oxford, Anglaterra: Oxford

University Press, p. 118-172
- Orwell, G. (1945). "Notes on Nationalism", *Polemic.* Londres: Penguin Books
- Stokes, B. (2017). "What It Takes to Truly Be *One of Us*". Pew Research Center

Segueix el debat iniciat arran de les III Jornades Pensem#NacióXXI: